

Данијела Здравковић
Учитељски факултет
Врање

Примљено: 21. 04. 2006.

О НОВИМ ПУТЕВИМА МИРА НА БАЛКАНУ

Митровић Р. Љубиша, *Ка култури мира на Балкану (Прилози социологији регионалних процеса и савременој балканистици)*,
Центар за балканске студије, Свен, Ниш, 2005.

Парафразирајући један од наслова другог дела ове монографије, угледног нишког социолога, универзитетског професора Љубише Митровића, покушали смо да са свог аспекта прикажемо целокупни садржај његове књиге *Ка култури мира на Балкану* и истакнемо њен допринос савременој српској балканистици. Опредељујући се за тему која је осетљива, аутор се јавља као гласни и храбри сведок транзиционе Србије, социјални аналитичар који смело дијагностикује савремене геополитичке позиције Балкана и визионар који у појединим социјалним актерима препознаје носиоце нове културне политике у служби културе мира, развоја и еманципације на Балкану. Реч је о социолошким текстовима који, како аутор каже у поднаслову, обрађују теме из социологије регионалних процеса и савремене балканистике.

Најновија монографија Љубише Митровића публикована је на измаку 2005. године и настала је као резултат ауторовог ангажовања на пројекту "Културни и етнички односи на Балкану-могућност регионалне и европске интеграције" (1310), који је реализовао Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу под покровитељством Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије. Својим садржајем и начином обраде тема из области политичке културе, модернизације, глобализа-

ције, регионализма и мултикултурализма с пуним правом може понети епитет препоручљивог андрагошког штива.

Књига има 127 страна, подељена је на четири дела, а у попису коришћене литературе налази се 107 библиографских јединица.

Први део књиге под насловом *Савремени Балкан у контексту глобалних и регионалних процеса* садржи следеће одељке: Балкан у контексту геополитике за 21. век и геостратешких игара у савремености. Савремени Балкан у мрежи мегатрендова глобалног и регионалног развоја. Балкан, евроинтеграцијски процеси и изазови евроазијске идеје у савремености. Менахери као актери процеса модернизације и глобализације. Балкан на путу ка модерном друштву и европском идентитету.

Аутор, користећи резултате истраживања водећих светских социолога, политиколога и геополитичара (З. Бжежинског, С. Хантингтона, Ф. Фукујаме и Ч. Купчана) детектује глобалне светске односе у савремености и издваја најважније разлоге ревитализације геополитике на простору Балкана и механизме деловања нове империјалне државе-САД. У савременој научној мисли постоје опречне процене о глобалном лидерству које се везује за САД, о његовом могућем партнерству и ривалству, о будућем односу снага и тактичким играма локал-

них, регионалних и глобалних актера друштвених промена. С посебним освртом на геополитичке анализе и валоризацију геостратешких пројеката указује се у књизи на критичку улогу социолога и других друштвених аналитичара у препознавању нових извора, механизма и актера у систему расподеле друштвене моћи. Положај Балкана у савременим геостратешким одмеравањима зависи од развоја и брже интеграције балканског простора у ЕУ, од изградње аутономне стратегије развоја и сарадње међу самим балканским земљама (стр. 9-10). Формално укључивање у институције ЕУ, без квалитетних промена унутар институција самог Балкана и злоупотреба његовог простора у функцији доминације интереса крупног капитала и неоколонијалне протекторације обезбеђују глобалном геостратешком актеру САД да Европу држи под контролом.

Заједничка обележја досадашње транзиције на Балкану према научним сазнањима оличена су у дубокој рецесионој кризи у постсоцијалистичким земљама, у периферизацији привреде и друштва, у настанку зависних друштава ризика и историјској рестаурацији капитализма полупериферије. Стању, у коме се налазимо одговарају и нове, правовремено одабране стратегије и актери развоја. О менахерима, главнокомандујућим носиоцима процеса модернизације и глобализације, савремена друштвена наука говори као о протагонистима неолибералне филозофије развоја, културе и идеологије конзумеризма. Место које менахмент заузима у постсоцијалистичким друштвима у транзицији, институционализовано је преко перманентних образовних процеса на различитим нивоима образовања, од факултетског образовања кадрова до постдокторских студија. Научну заинтересованост за ново истраживачко поље, усмерену на улоге управљања основних актера друштвеног развоја и дру-

штвених промена, овог пута је Митровић проблематизовао у оквиру диференциране функције менаџера : *Менаџери нису само врсни технолози управљања и владања, већ треба да буду демократе и хуманисте, стога у њиховој менаџерској култури треба појачати садржаје савременог хуманистичког општег образовања* (стр.38).

На крају овог дела закључује се да је модерно друштво утемељено на приватној својини, индивидуализму, рационализму и слободи. Без остваривања идеја просветитељства и модерне, на тлу Балкана, нема ни радикалне реформе традиционалних затворених система, што условљава даљу друштвену агонију.

Други део књиге под насловом *Културна политика и култура мира на Балкану* састављен је из следећих тематских целина: Сличности и разлике у перцепцији квалитета међуетничких односа регионалног идентитета и односа актера према евроинтеграцијским процесима на Балкану. Културна политика као фактор развоја и евроинтеграцијских процеса на Балкану. Мас-медији на Балкану између културне зависности и културе еманципације и мира. Мултикултурна политика и култура мира на Балкану.

Резултати анкетног истраживања на тему *Квалитет међуетничких односа, свест о регионалном идентитету и однос актера према интеграцијским процесима на Балкану*, спроведеног 2003. године на простору Југоисточне Србије, Југозападне Македоније и централне Бугарске омогућили су аутору да сазна и закључи неке од актуелних друштвене правилности. Аутор књиге у ниском социјалном расту и постојању етничке дистанце на испитиваним подручјима, види главне индикаторе регионалних етничких и социјалних противуречности. Недовољно развијена свест о регионалном идентитету и различит однос друштвених актера према интеграционим

процесима на Балкану и у Европи, довеле су до реактивирања снажне матрице традиционалне свести и органског идентитета. Истраживање је значајно и због тога што указује на оптимистички став испитаника, да ће у перспективи бржег економског развоја и евроинтегративних процеса доћи до потискивања етничких сукоба на Балкану.

Научне прогнозе изласка из друштвене кризе одређене су, поред просторно-временских и садржајним координатама које се крећу од трансформације самосвести људског фактора, токовима културног капитала и избора модела културне политике. Културна политика има сВваралачки карактер у друштвеним променама једино ако крене токовима социјалдемократске стратегије друштвеног развоја. Мултикултурализам, плурализам, грађански концепт, отвореност према тржишту, европејство и развојно-цивилизацијска обојеност су неке од најосновнијих одредница наведеног модела културне политике.

Веома социолошки занимљиво је и резимирање аутора на тему медија као главних фактора истинске демократизације (умреженог) друштвеног система Балкана. Посебно се наглашавају значај и улога медија за остваривање новог квалитета у међуетничким односима, као и улога мас-медија у развијању етничке толеранције на овим просторима. Рационално и модерно дефинисана стратегија културне политике и употреба свих облика регионалне културне сарадње оквири су нових путева културе мира на Балкану. Кључна претпоставка културе мира на овим просторима је изградња нове свести, али и историјског напретка партнерства за развој, мир и сарадњу међу народима. Трасирање нових путева културе мира на Балкану је права залога безбедоносне сигурности у Европи и свету.

Трећи део књиге под насловом *Србија и модернизацијски изазови* скуп је следе-

ћих тематских целина: Јован Скерлић о пројекту модернизације Србије. Успон и пад српске државности (маргиналије поводом 200-тогодишњице Првог српског устанка). Могућности и ограничења цивилног друштва у Србији данас. Србија и таласи модернизације у 19. и 20. веку - изазови и одговори.

У последња два века Србија је начинила велике узлете и падове у развоју свог друштва и државности, а главне друштвене промене се огледају у стратешком обрту од геополитике ка геокултури (стр. 87). Несистематизовану политичку елиту у Србији, која се налази пред обезвређеним националним законодавством, нарушеним образовним и здравственим системом и половишно уважаваним принципима мултикултурализма и интеркултурализма, тешко је одредити као главну снагу демократизације и модернизације. Према томе, тешко да ико данас може оспорити далекосежан утицај моћних транснационалних корпорација у сфери деловања политичких елита. Томе иде у прилог и чињеница да пратеће тешкоће процеса модернизације (то су неиспуњени услови које Међународна заједница ставља пред државну власт Србије) онемогућавају плодносно деловање политичких елита у Србији.

Овом целином Митровић је покренуо велики број актуелних питања из домена процеса модернизације и изградње грађанског друштва. Полазна претпоставка елабората пројекта модернизације у Србији је деловање Јована Скерлића у области социјалних и политичких процеса у Србији почетком 20. века. Скерлић истиче да: *судбина Србије зависи од искорењивања тог патријархалног конзервативизма и реакционарне демагогије, од које долази све оно што је рђаво не само у радикализму но и у целокупном животу нашем. Са те тачке гледишта са пуним правом се може рећи :*

демократија у Србији или ће бити европска или је неће бити (стр. 81).

Још једном се Србија за последњих сто година нашла, пред већ виђеним изазовима економске, политичке и културне модернизације, пред проблемом отварања патријархалног, ауторитарног затвореног друштва у односу на изазове капиталистички настајућег грађанског друштва на простору Балкана. Мишљења смо да Скерлићево указивање на, неопходност европеизације друштва Србије, дијагнозу геополитичке позиције Србије и поруку српској омладини 19. века да у борби за опстанак и развој заузме часно место, нису изгубили на актуелности и значају ни данас. Три таласа модернизације у Србији у 19. веку и девет таласа модернизације у 20. веку суочили су нас са европском поделом рада, с новим правима и обавезама на европском и светском тржишту и настајућем глобалном поретку. Постављајући питање могућности остваривања шанси за развој и мир овог региона у транзицији, аутор даје критичку оцену неких пројеката и домета модернизације у Србији и дату актуелну друштвену реалност. *Критичка социолошка анализа биланса транзиције на Балкану показује да смо у већини балканских земаља, изузев у Словенији, суочени са концептом клониране зависне модернизације која је ове земље увела у даљу периферизацију привреде и друштва, те да се с правом може закључити да на Балкану настаје нова зона зависних друштава европске и светске периферије* (стр. 96). Аутор питање реформе помених друштава замењује "питањем живота и смрти ових земаља" истичући ургентност изградње модерног европског друштва на Балкану.

Бавећи се, поред осталог, у свом најновијем научном опусу положајем, улогом и друштвеним значајем ангажмана главних актера модернизације на Балкану, аутор нас у последњем делу књиге

упознаје са својим виђењем друштвене улоге интелектуалаца, тзв. опште савести човечанства. Искористивши дату прилику он нам презентује и пледоаје за обнављање улоге интелектуалаца у развијању друштвене критике, за глобализовање њихове друштвене улоге у свету.

Четврти део књиге под насловом *Социологија, интелектуалци и друштвена критика* скуп је следећих тематских целина: Развој савремене социологије друштвених промена. Социологија и истраживање класно-слојне структуре постсоцијалистичких друштава. Интелектуалци, структуралне неједнакости и тероризам.

Савремени свет је ера глобалног корпоративног капитализма и специјалистичке поделе рада. Ново временско раздобље ставља у први план нове слојеве специјалиста, стручњака и аналитичара, а критички ум дат у делању интелектуалаца полако узмиче. Актуелна међународна подела рада захтева доминацију функционалног образовања у општем систему образовања, док истовремено маргинализује опште и хуманистичко образовање. Аутор говори о потреби обнове општег и хуманистичког образовања, о обнови критичке улоге интелектуалаца у свету, и о потреби њиховог деловања у одбрани моралности. Социолог-поета завршава своја промишљања следећим речима: *"Интелектуалци су попут Прометеја. Краду ватру од богова да би људима осветљавали пут слободе. Без њих свет живи у тами... Орвелов свет се повампирио. Наступило је доба Велике Звери. Нови постмодерни крсташи освајају свет. Прво вам узму душу па онда тело. Ничу покретне империје и нове Пеле куле, а Сократ дрема и ћути. Циници веле: пијан је од кока-коле?"* (стр.119).

На крају књиге налази се целина под називом *Уместо закључка: геокултура развоја, евроинтеграцијски процеси и*

култура мира на Балкану. Она садржи десет суштинских закључака, који су последица зрелости личне и научне реалности аутора. Социолошко промишљање Љубише Митровића је систематизована когнитивна рефлексија новог раздобља светског друштвеног система. Издвојили бисмо осми закључак, који открива мој основни утисак и суд о књизи, али представља и изазов за будућа промишљања ове изузетно значајне проблематике. Закључак започиње тврдњом да је култура мира на Балкану повезана са глобалним, регионалним и националним стратегијама друштвеног развоја и превладавања структурних неједнакости у савременом свету. Трајан мир међу народима могућ је

једино уз унутрашњу и спољну слободу грађана и народа, уз одговарајући квалитет међунационалних, међудржавних и глобалних односа и обрнуто.

Да закључимо. Књига *Ка култури мира на Балкану* није намењена само истраживачима савремене балканистике и социологије регионалних процеса, већ и широј читалачкој публици која је заинтересована за савремени Балкан и глобалну светску поделу моћи. Ова књига драгоцен је због тога што отвара кључна питања интензивирања солидарнијих етничких односа на Балкану, па је стога препоручујемо искреним посленицима научне теорије и праксе.